

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Veřejný sektor v moderní ekonomice

Iuliia Shishkina

© 2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Iuliia Shishkina

Podnikání a administrativa

Název práce

Veřejný sektor v moderní ekonomice

Název anglicky

The public sector in a modern economy

Cíle práce

Hlavním cílem práce je charakterizovat roli veřejného sektoru v ekonomice a identifikovat jeho rysy v České republice. Hlavní cíl práce bude dále doplněn dílčími cíli.

Metodika

Práce bude rozdělena na tři části. První část bude rešeršního charakteru, kdy bude provedena analýza dokumentů z oblasti veřejné ekonomiky v České republice. Tato část bude představovat nezbytná východiska pro praktickou část práce.

Druhá část bude praktického charakteru. V této části bude využito metod analýzy a komparace. Poslední část bude představovat syntézu zjištěných výsledků a závěrečné vyhodnocení.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Česká republika, finance, rozpočet, veřejná ekonomika

Doporučené zdroje informací

NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.

OPLETALOVÁ, Alena; SVOBODA, Ivo; BRNO INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL. *Veřejná správa a finance : vybrané kapitoly*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-33-5.

PEKOVÁ, Jitka; PILNÝ, Jaroslav; JETMAR, Marek. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-052-1.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Tomáš Vacek, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 16. 6. 2022

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 02. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Veřejný sektor v moderní ekonomice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.3.2024

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé práce panu Ing. Tomáši Vackovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc a rady, které mi poskytl v rámci konzultačních hodin a procesu zpracování této práce.

Veřejný sektor v moderní ekonomice

Abstrakt

Veřejný sektor má v moderní společnosti významnou roli, ovlivňujícím ekonomický růst a politiku. Pandemie a krize vyvolaly tlak na veřejné finance a schopnost přispívat k růstu. Rozpočtová soustava ovlivňuje přerozdělování HDP skrze daně a transfery, zahrnuje veřejné rozpočty a fondy. Udržitelný rozpočet je podstatný pro financování výdajů a vyžaduje průběžné posuzování účinnosti fiskální politiky. Česká národní banka definuje finanční stabilitu jako efektivní provádění funkcí finančního systému s odolností vůči neočekávaným šokům, zkoumá možné nepříznivé scénáře. Fiskální politika ovlivňuje hospodářskou aktivitu skrze daně, půjčky a veřejné výdaje.

Ekonomická krize v roce 2008, vyvolaná hypoteční krizí ve Spojených státech, měla významný dopad na celosvětovou ekonomiku a ekonomiku České republiky, způsobila tři období poklesu hospodářského výkonu. Koronavirová finanční krize dále způsobila globální pokles ekonomiky a v České republice vedla k dalšímu propadu ekonomiky kvůli opatřením proti šíření nemoci. Eurozóna přijala ochranná opatření pro stabilizaci ekonomiky, poskytující finanční pomoc zemím s platebními problémy.

Byly porovnány moderní ekonomiky České republiky a Slovenské republiky pomocí klíčových ekonomických ukazatelů, a bylo sledováno, jak tyto ekonomiky zvládají složité situace.

Klíčová slova: Česká republika, ekonomika, finance, veřejná ekonomika, veřejný sektor.

Public sector in the modern economy

Abstract

The public sector plays a significant role in modern society, influencing both economic growth and politics. The pandemic and economic crises have a pressure on public finances and growth potential. The budget system impacts the redistribution of GDP through taxes and transfers, including public budgets and funds. A sustainable budget is crucial for financing expenditures and demands ongoing evaluation of fiscal policy effectiveness. The Czech National Bank defines financial stability as the efficient functioning of the financial system, capable of withstanding unexpected shocks, and examines potential adverse scenarios.

The 2008 economic crisis, stemming from the American mortgage crisis, had a global and Czech Republic-specific impact, resulting in three periods of economic decline. The coronavirus financial crisis worsen the global economic downturn and led to further economic contraction in the Czech Republic due to containment measures. The Eurozone implemented protective measures to stabilize the economy, offering financial aid to countries facing payment difficulties.

There was made a comparison between the modern economies of the Czech Republic and the Slovak Republic using key economic indicators, to monitor how well economics had handle the challenges.

Keywords: Czech Republic, economy, finance, public economy, public sector.

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl práce a metodika	11
2.1	Cíl práce	11
2.2	Metodika	11
3	Teoretická východiska.....	12
3.1	Pojem veřejný sektor ekonomiky	12
3.2	Ekonomická role státu a veřejného sektoru v tržní ekonomice.....	13
4	Vlastní práce	18
4.1	Informace o rozpočtu České republiky	18
4.2	Krise 2008 a dopady na ekonomiku.....	20
4.2.1	Krizová situace v ČR a její projevy	20
4.2.2	Nezaměstnanost kvůli finanční krizi 2008 v ČR	21
4.2.3	Reakce ČNB	22
4.3	Koronavirová krize a dopady na ekonomiku	23
4.3.1	Krise kvůli koronaviru v ČR a její dopady.....	23
4.3.2	Nezaměstnanost kvůli koronavirové krizi v ČR	23
4.4	Mechanismus finanční stabilizace	24
4.4.1	Fiskální politika	25
4.4.2	Spolupráce s mezinárodními organizacemi	25
5	Výsledky a diskuse.....	27
5.1	Srovnání Slovenskem.....	27
5.1.1	Hrubý domácí produkt ČR a SR.....	27
5.1.2	Míra nezaměstnanosti ČR a SR.....	27
5.1.3	Míra inflace ČR a SR.....	28
6	Závěr	29
7	Seznam použitých zdrojů.....	32
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	36
8.1	Seznam obrázků	36
8.2	Seznam tabulek	36
8.3	Seznam grafů.....	36
8.4	Seznam použitých zkratk.....	36
	Přílohy	37

1 Úvod

Moderní tržní ekonomika předpokládá složitou strukturu vlastnictví a interakci mezi různými sektory. V této perspektivě se vymezují dva základní sektory ekonomického systému státu: soukromý sektor ekonomiky a veřejný sektor ekonomiky.

V moderní ekonomice zaujímá soukromý sektor důležitou pozici, což reflektuje významný podíl soukromého kapitálu na ekonomické struktuře. Nicméně, veřejný sektor ekonomiky hraje významnou roli v životě společnosti, působící jako klíčový prvek státní regulace a ovlivňující ekonomiku jako celek. Stát zde figuruje jako samostatný ekonomický subjekt, aktivně podílející se na výrobě, distribuci zboží a služeb, a tím přispívající k tvorbě hrubého domácího produktu.

Veřejný sektor ekonomiky můžeme chápat jako komplexní systém podniků, institucí a organizací, působících na základě ekonomických a právních principů státního vlastnictví. Jeho hlavním účelem je realizovat funkce státu v hospodářské, sociální a politické oblasti.

V kontextu zvoleného výzkumného tématu spočívá jeho relevance ve významu role státu v rámci tržní ekonomiky. Problémy spojené se státními zásahy do ekonomiky představují podstatný výzkumný cíl, protože každý stát se potýká s výzvami efektivní regulace a optimalizace svého ekonomického systému.

V následující práci budeme důkladněji zkoumat rozsah působení veřejného sektoru, jeho role v ekonomickém životě a vliv na různé aspekty společnosti. Tímto bude dosaženo hlubšího pochopení dynamiky, která vytváří moderní tržní ekonomiku, a určovány strategie pro efektivní spolupráci mezi soukromým a veřejným sektorem.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce je charakterizovat roli veřejného sektoru v ekonomice a identifikovat jeho rysy v České republice. Vedlejším cílem práce je zhodnotit dopady vybraných krizí (globální finanční krize 2008-2015 a koronavirová krize 2020-2023) na veřejný sektor České republiky.

K dosažení cílů práce je potřeba naplnit následující dílčí cíle:

- Popsat pojem a podstatu veřejného sektoru ekonomiky
- Charakterizovat stát jako ekonomický subjekt a určit význam a roli veřejného sektoru ekonomiky
- Odhalit ekonomickou roli státu a veřejného sektoru v tržní ekonomice moderní České republiky
- Zjistit dopady krize na ekonomiku České republiky

2.2 Metodika

První část práce je zpracována za použití deskriptivních metod a metody analýzy a komparace odborných zdrojů (monografie, články).

Druhá část práce obsahuje analýzu a zhodnocení dopadů vybraných krizí na ekonomiku České republiky a zejména na veřejný sektor ekonomiky. V rámci této části jsou použity matematicko-statistické a grafické metody analýzy časových řád ukazatelů ekonomiky a veřejného sektoru ČR. Vybrané období zahrnuje období od roku 2008 do roku 2023 (podle dostupných nejnovějších dat). Zdrojem čerpání dat poslouží především Český statistický úřad.

Metody syntézy jsou použity v poslední části práce, které přispívají k tvorbě obecných závěrů analýzy a jejich porovnání s teoretickými znalostmi z první části práce.

3 Teoretická východiska

3.1 Pojem veřejný sektor ekonomiky

V rámci vymezení veřejného sektoru lze vymezit několik pohledů: systémový, správní, institucionální, vlastnický, rozhodovací, finanční (Ochrana a kol., 2010). Přehled definic v rámci těchto pohledů, které obsahují charakteristické rysy veřejného sektoru, je uveden v tabulce 1.

Tabulka 1 Definice veřejného sektoru

Přístupy k vymezení pojmu	Definice, charakteristické rysy veřejného sektoru
Systémový	Veřejný sektor je chápán jako podsystém smíšené ekonomiky
Správní	Veřejný sektor je spravován veřejnou správou, je její podsystémem a také podsystémem samosprávy
Institucionální	Veřejný sektor je tvořen dvěma základními druhy institucí – státními (např. ministerstva) a samosprávnými
Vlastnický	Veřejný sektor je systémem veřejného vlastnictví – ve formě státního vlastnictví a vlastnictví samospráv (samosprávní celky a obce)
Rozhodovací	Hlavním kritériem rozhodování ve veřejném sektoru je veřejný zájem
Finanční	Veřejný sektor a jeho aktivity jsou financovány ze soustavy veřejných rozpočtů

Zdroj: vlastní zpracování podle Ochrana a kol. (2010)

Velikost veřejného sektoru se nejčastěji měří podílem veřejných výdajů na hrubém domácím produktu. Rozdíly ve velikosti veřejného sektoru v zemích EU spočívají především v přístupu k sociální a přerozdělovací politice (Tkacova a kol., 2023).

Subjekty veřejného sektoru ekonomiky

Ve veřejném sektoru ekonomiky působí řada aktérů, které mají na starosti různé úkoly a činnosti, mající dopad na realizaci a financování veřejných politik. Maaytová a kol. (2015) dělí tyto aktéry veřejného sektoru do dvou typů:

- Individuální aktéři (jednotlivci), jako jsou např. jednotliví ministři a pracovníci státních institucí, starostové obcí, hejtmani krajů atd.,
- Skupinové (kolektivní) aktéři: vláda, parlament, zastupitelstva krajů a obcí.

Ochrana a kol. (2010) vymezuje dva druhy aktérů veřejného sektoru:

- Aktéři státní samosprávy
- Aktéři samosprávy

Role a činnosti aktérů veřejného sektorů jsou upraveny zákony – v České republice jsou to například zákon č. 2/1968, o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, zákon o zřízení krajů a zákon o obcích.

Doktrína tvrdí, že veřejné organizace jsou jedinečné, a proto podléhají zvláštním zákonům, pravidlům, postupům a formám organizace (Christensen a kol., 2020). Zároveň Christensen a kol. (2020) upozorňují na potřebu modernizovat tradiční metody organizace veřejných institucí a uplatňovat modely práce soukromých organizací – jako je konkurence, restrukturalizace, využívání pobídek. Sørensen a Torfing (2012) tvrdí o významu partnerství a jiných forem interakce mezi jednotlivými aktéry v rámci veřejného sektoru a spolupráce se subjekty soukromého sektoru – pro účely vývoje a implementace nových a odvážných myšlenek a způsobů, které ožíví veřejné politiky a služby, zajistí inovace. Zejména nové formy interakce, tvorba interaktivních sítí mohou pomoci budovat lepší vize a postupy v této oblasti (Sørensen, Torfing, 2012).

3.2 Ekonomická role státu a veřejného sektoru v tržní ekonomice

Význam veřejného sektoru lze popsat z ekonomického a společenského hlediska v několika rovinách. Christensen a kol. (2020) uvádí čtyři hlavní faktory – charakteristické rysy veřejného sektoru, které podmiňují jeho význam v moderní společnosti a ekonomice:

- Veřejné organizace jsou součástí politické organizace společnosti. Nejtypičtějším příkladem politického uspořádání společnosti je stát, ale takové organizace existují i v podobě místních, regionálních a nadnárodních orgánů. Politické organizace společnosti povinně organizují ty, kdo žijí na určitém území, například si člověk nemůže vybrat, zda bude či nebude daňovým poplatníkem. Politické organizace implikují centralizaci moci, včetně fyzické moci, která umožňuje vytvořit společenský řád tím, že obyvatelům nabízí ochranu, právo a pořádek a přístup k infrastruktuře. Bez takového řádu vytvořeného politickou organizací si lze jen těžko představit dobře fungující obchodní život, kulturní život nebo společenský život obecně. Potřeba politické organizace společnosti neznámá, že jsou potřeba všechny veřejné organizace, které existují v určitém okamžiku. Některé veřejné organizace například produkují služby, které v zásadě mohou poskytovat i soukromé organizace.
- Za druhé, veřejné organizace jsou hlavními politickými aktéry a nejen manažerskými, technickými nebo logistickými nástroji. Způsob, jakým je veřejná organizace organizována a jak přijímá své zaměstnance, má významný

dopad na kvalitu vládního řízení společnosti. Organizace veřejné správy je tak potenciálně mocným politickým nástrojem schopným ovlivňovat obsah veřejné politiky. Kapacita a kompetence správního aparátu jsou rovněž klíčové pro realizaci veřejné politiky s dopady na životní podmínky a blahobyt občanů. Kvalita veřejné správy je základní složkou dobré správy.

- Za třetí, veřejné organizace mají vůdce volené lidovým hlasováním. Bez ohledu na to, zda je veřejná organizace blízká nebo vzdálená politickému vedení, je na vrcholu demokraticky zvolený politický vůdce, kterému se organizace zodpovídá. Na rozdíl od soukromých podniků, které jsou odpovědné správní radě složené z akcionářů, jsou veřejné organizace odpovědné demokraticky zvolenému vedení, které je zase odpovědné lidem prostřednictvím všeobecných voleb. Tedy veřejnost má možnost se vyrovnat s částečně protichůdnými úvahami, jako jsou politické řízení, kontrola, zastupování a účast dotčených strany, spolurozhodování zaměstnanců, transparentnost, otevřenost a náhled do rozhodování, předvídatelnost, rovné zacházení, nestrannost, neutralita, kvalita služeb, profesionální nezávislost, politická loajalita a efektivita. To znamená, že veřejný sektor nemusí sledovat jen zisk a hodnotu, jako soukromý sektor, ale naplňovat jiné, vyšší společenské hodnoty.
- Za čtvrté, veřejný sektor je na rozdíl od soukromého sektoru multifunkční. Politicko-správní systémy nejsou ovládány pouze dotčenými stranami nebo se řídí pouze právním řádem nebo trhem. Jsou to smíšené řády kombinující různé formy vládnutí, které mohou vyvážit různé zájmy tak, aby to vyhovovalo všem.

Na základě výše uvedeného lze podotknout, že význam veřejného sektoru spočívá v naplnění různých a často protichůdných zájmů společnosti. Orgány veřejného sektoru jsou výsledkem volby společnosti a nejsou vytvořeny pouze ekonomickými / finančními cíli jako je dosažení zisku a tvorba konkurenční výhody v tržní ekonomice. Kvalifikace a odbornost pracovníků veřejných orgánů má vliv na celkový výkon země, společnosti a ekonomiky. Veřejný sektor je multifunkční a může kombinovat různé formy řízení, organizace a procesů.

Vztah mezi velikostí veřejného sektoru a ekonomickým růstem je předmětem mnoha diskuzí. V současné době jsou definovány čtyři základní proudy, přičemž výsledný dopad závisí na sledovaném vzorku zemí a použité metodice (Tkacova a kol., 2023). Ve studii Tkacové a kol. (2023) je dopad velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst

zkoumán na příkladech 27 zemí EU v období 1996 až 2021. Velikost veřejného sektoru byla kvantifikována pomocí čtyř různých proměnných jako jsou:

- celkové veřejné výdaje;
- celkové veřejné příjmy;
- celkové daňové příjmy;
- konečná spotřeba vlády.

Ke kvantifikaci dopadů Tkacova a kol. (2023) používají panelovou regresi. Následně dospěli k závěru, že u všech čtyř modelů prokázán negativní vliv velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst zemí EU, přičemž nejvýraznějšího negativního vlivu dosáhla konečná spotřeba vlády. Prokázal se také významný negativní dopad přítomnosti krize na ekonomický růst zemí EU.

Výše uvedené ukazatele, použité k analýze dopadů veřejného sektoru na ekonomiku, vychází z různých ekonomických doktrín. Například keynesiánský pohled tvrdí, že velikost vlády ovlivňuje ekonomický růst a nikoli naopak (Ebaidalla, 2013). Jeho opakem je Wagnerův zákon, podle kterého je vláda v poskytování služeb neefektivní, proto nemůže řídit ekonomický růst. Místo toho je to ekonomický růst, který pohání růst velikosti vlády, protože vláda reaguje na poptávku, kterou na ni klade rostoucí ekonomika (Thabane a Lebina, 2016). Třetí pohled je známý jako zpětná vazba, která hovoří o vzájemném vlivu proměnných (Abu-Eideh, 2015). Čtvrtým a nejméně oblíbeným je tzv. neutrální pohled, který vidí tyto dva fenomény jako vzájemně nezávislé (Taban, 2010). Z výše uvedených řádků vyplývá, že se skutečně vede značná debata o vlivu velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst. To potvrzuje i přehled výsledků následujících empirických studií, které analyzují tuto problematiku na úrovni evropských zemí.

Bergh a Karlsson (2009) zkoumali vliv velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst zemí OECD v období 1970 až 1995 a 1970 až 2005 pomocí panelové regrese. Velikost veřejného sektoru byla vyjádřena jako podíl celkových vládních výdajů nebo celkových daňových příjmů k hrubému domácímu produktu. Autoři docházejí k závěru, že existuje silný negativní vliv daní na ekonomický růst v období 1970 až 1995. Svoboda obchodu pozitivně souvisí s růstem v období 1970 až 2005. Negativní vztah mezi velikostí veřejného sektoru a ekonomickým růstem zůstává zachován i při řízení ekonomické svobody a globalizace.

Afonso a Furceri (2010) zkoumali problém s využitím panelové regrese v období 1970 až 2004 v zemích OECD a EU. Došli k závěru, že celkové příjmy a celkové výdaje

negativně ovlivňují hrubý domácí produkt na obyvatele v zemích OECD i EU. Nepřímé daně a sociální příspěvky nejvíce poškozují hospodářský růst z hlediska velikosti i volatility. Pozitivní a významný dopad mají transfery pouze v zemích EU.

Zimčík (2016) zkoumal země OECD za období 1995 až 2004 pomocí panelové regrese založené na fixních efektech. Hlavním výsledkem jeho studie je zjištění negativní korelace mezi růstem veřejného sektoru a růstem hrubého domácího produktu. Další zvyšování veřejných výdajů může negativně ovlivnit dlouhodobý hospodářský růst.

D'Agostino, Dunne a Pieroni (2016) se zaměřili na 106 zemí světa a období 1996 až 2010. Došli k závěru, že vládní investiční výdaje zvyšují ekonomický růst, zatímco současné vládní výdaje a vysoká míra korupce mají negativní dopad na hrubý domácí produkt.

Gurdal a kol. (2021) se zaměřili na země G7 v období 1980 až 2016. Ukázali, že mezi ekonomickým růstem a vládními výdaji existuje obousměrná kauzalita. Mezi ekonomickým růstem a daňovými příjmy neexistuje žádná kauzalita.

Zatímco v případě evropských zemí se nejčastěji prokazuje negativní dopad velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst, který odpovídá keynesiánskému pohledu, v případě jiného vzorku zemí již nejsou výsledky jednotné. Příkladem je studie Selvanathana et al. (2021), kteří zkoumali Srí Lanku v období 1995 až 2016. Výsledkem je dlouhodobá obousměrná kauzalita mezi hrubým domácím produktem a celkovými vládními výdaji. Ke stejným výsledkům dospěli Wu, Tang a Lin (2010) na 182 zemích světa, Taban (2010) na příkladu Turecka a Abu-Eideh (2015) při vyšetřování palestinských území.

Na základě výše uvedených informací lze tvrdit, že veřejný sektor a jednotlivé vládní aktivity proto mohou hrát v hospodářském růstu pozitivní i negativní roli. Ve skutečnosti velký nárůst vládních výdajů vede ke zvýšení negativních efektů (Tkacova a kol., 2023).

Negativní dopady veřejného sektoru na ekonomiku

Článek Pakrinson (2023) zkoumá potenciální vliv stávkový státních zaměstnanců v Kanádě a dospívá k závěru, že tento jev může zásadně ovlivnit ekonomickou situaci rodin těchto zaměstnanců a ekonomiku jako celek. Může vést ke zpomalení ekonomické aktivity a tento problém potřebuje značný čas na vyřešení.

Tkacova a kol. (2023) upozorňují na možný negativní vliv veřejného sektoru na ekonomiku, který je spojen s centralizací a byrokracií, které omezují kreativitu v soukromém i veřejném sektoru a vedou tak současně k neefektivitě.

Veřejný sektor v ekonomice České republiky

Podle Tkacové a kol. (2023), Česká republika, stejně jako všechny země EU, byly v poslední době pod tlakem na zvýšení veřejných výdajů kvůli pandemii Covid-19 a válce na Ukrajině. V minulosti to byla krize v roce 2008 a následné problémy obrovského zadlužení evropských zemí. Všechny tyto události měly významný dopad na stav veřejných financí v zemích a schopnost veřejného sektoru podílet se na vytváření ekonomického růstu.

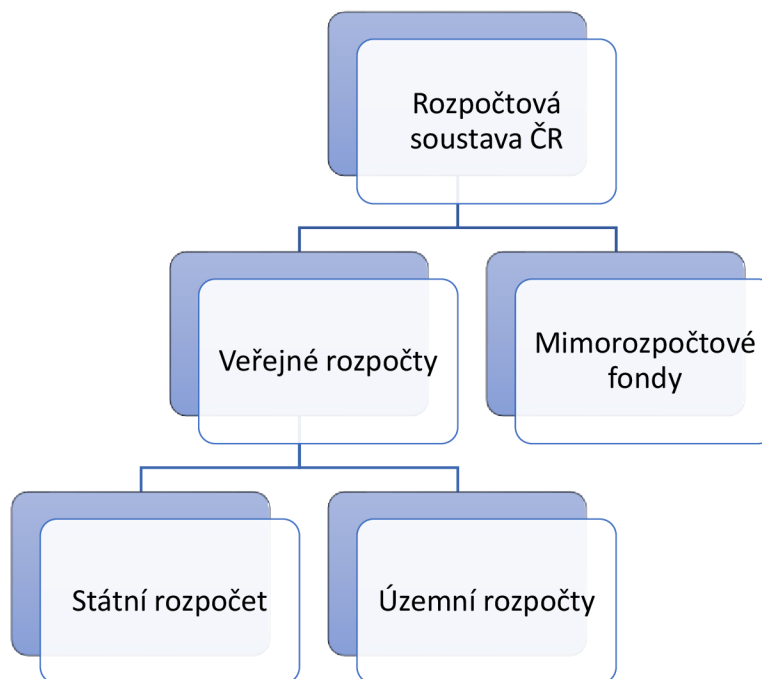
4 Vlastní práce

4.1 Informace o rozpočtu České republiky

Rozpočtový systém se skládá z veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů. Jeho hlavním cílem je zaručení vytváření, distribuci, využívání a kontrola finančních toků v rámci tohoto systému (Hamerníková, Maaytová, 2007). Státní rozpočet spolu s mimorozpočtovými fondy jsou zásadními součástmi finančního systému státu. Finanční systém územně samosprávných celků se skládá z veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů (Peková, 2008).

Na následujícím obrázku 1 je znázorněna rozpočtová soustava České republiky.

Obrázek 1 Rozpočtová soustava České republiky

Zdroj: vlastní zpracování, Webový portál Gymnázia Milevsko (2024).

Z obrázku 1 lze vyčíst, že rozpočtová soustava se skládá z veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů. Veřejné rozpočty jsou dále rozděleny na státní rozpočet a územní rozpočty (včetně obcí a krajů). Mimorozpočtové fondy nejsou začleněny do veřejných rozpočtů, ale mimo neexistují.

Peková (2008) uvádí, že významnou část rozpočtové soustavy tvoří hrubý domácí produkt, který je rozdělován nenávratným způsobem. Členění rozpočtové soustavy může probíhat z různých stanovisek, například z finančního nebo institucionálního hlediska. Jedním z přístupů k rozdělení rozpočtové soustavy je na soubor peněžních fondů, soubor rozpočtových vztahů a organizací. Mezi peněžní fondy patří veřejné rozpočty, především

státní rozpočet. Nejvyšším orgánem v rámci systému organizací a institucí je ministerstvo financí, za nímž následují decentralizované orgány, jako jsou finanční úřady a celní správa. Po decentralizovaných orgánech následují orgány územní samosprávy. V České republice převažuje institucionální chápání veřejné správy.

Pekovou a kol. (2019) tvrdí, že rozpočtová soustava nenávratně přerozděluje podstatnou část hrubého domácího produktu. Tato přerozdělování probíhají především prostřednictvím daní a transferů, což ovlivňuje jak tuzemský soukromý sektor a domácnosti, tak i mezinárodní vztahy, kde jsou zapojeny nadnárodní instituce, jejichž je Česká republika členem, například EU, NATO a OSN. V současné době činí průměrná složená daňová kvóta v Evropské unii přibližně 40 %, zatímco v České republice činí kolem 35 %. Vzhledem k tomu, že rozpočtová soustava spolupůsobí s různými subjekty a využívá různé formy finančních vztahů, včetně návratných zdrojů, jako jsou investiční úvěry od Evropské investiční banky, má široký dosah a ovlivňuje ekonomiku na různých úrovních.

Na začátku 21. století došlo v České republice k postupnému nárůstu fiskální decentralizace, Peková a kol. (2019) uvádějí, že největší část finančních prostředků tradičně procházela státním rozpočtem. Tento trend byl podporován změnami v rozpočtovém určení daní, což vedlo k přesunu pravomocí a zdrojů od státu k obcím. Do roku 2018 státní rozpočet přispíval až 80 % k celkovým příjmům a výdajům rozpočtové soustavy, ale s fiskální decentralizací tento podíl klesal. Od roku 2021 se zvýšila částka daní přidělená obcím na 25,58 % a krajům na 9,78 %. V České republice jsou hlavními příjmy státního rozpočtu příjmy z pojistného na sociální zabezpečení, daňové příjmy a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti.

Peková a kol. (2019) dále tvrdí, že rozpočet každé organizační složky se rozděluje na běžnou a kapitálovou část pro účely provádění rozpočtových analýz a plánování. Toto rozdělení umožňuje zkoumat příčiny schodkovosti, posuzovat únosnost roční dluhové služby, plánovat finančně náročné investice ve veřejném sektoru a zajistit zdroje k jejich financování. Významnou částí rozpočtu je jeho běžná část, která zahrnuje pravidelně se opakující příjmy a výdaje, přičemž převažují povinné či zákonné výdaje. Běžná část rozpočtu by měla být dlouhodobě vyrovnaná nebo přebytková. Klíčové je zajistit dostatečné a stabilní veřejné příjmy pro financování běžných výdajů. Pokud je běžná část rozpočtu dlouhodobě schodková, je třeba přijmout opatření k dosažení vyrovnanosti. Dále je nezbytné průběžně posuzovat účinnost fiskální funkce daní, tj. únosnost daňové zátěže a

její vliv na daňový výnos. Rovněž je nutné optimalizovat správu a výběr daní a aktivně se snažit minimalizovat daňové úniky.

4.2 Krize 2008 a dopady na ekonomiku

Jak uvádějí Foster a Magdoff (2009), ekonomická krize v roce 2008 začala ve Spojených státech jako původně hypoteční krize. Jako symbolický začátek samotné finanční krize je obvykle označován 15. září 2008, kdy došlo ke krachu významné investiční banky Lehman Brothers ve Spojených státech. Tato banka, existující od roku 1850, byla jednou z největších v USA, a přestože se dostala do nepříznivé situace, tamní vláda odmítla poskytnout pomoc.

Podle NEWTON College (2009) americká ekonomika se dostala do situace nadměrné zadluženosti v důsledku poskytování úvěrů i rizikovým skupinám obyvatelstva. Pro překonání recese na začátku nového tisíciletí začaly klíčové finanční instituce uplatňovat měnovou politiku v podobě důrazného snižování úrokových sazeb. Tato událost představovala celosvětovou systémovou finanční krizi, kterou základně vyvolal problém zadluženosti. USA a také další země, včetně Velké Británie, Austrálie, Irsko a Kanady, podporovaly koncept volného trhu a málo regulovaného finančního systému. Nenastavená politika nízkých úrokových sazeb vedla k vytvoření bubliny v oblasti hypotečních a spotřebitelských úvěrů. Právě kombinace nízkých daní a deregulace byla zásadními faktory, které přispěly k finanční a následně ekonomické krizi.

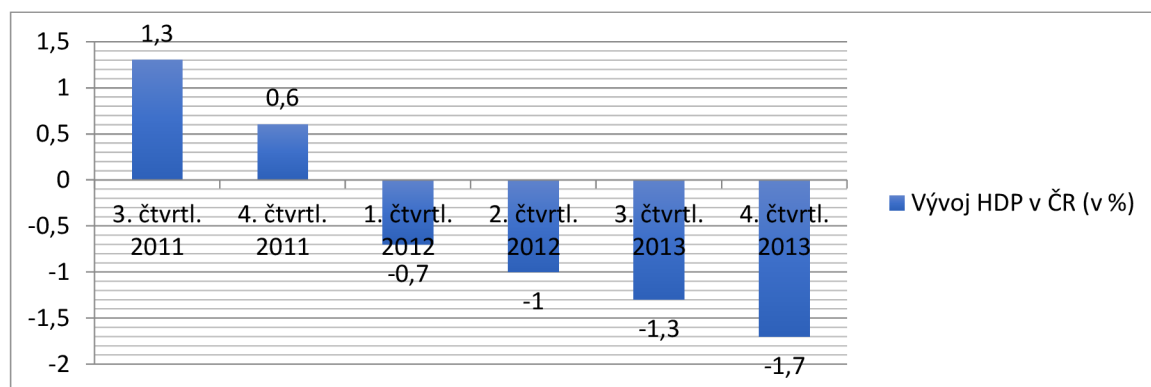
4.2.1 Krizová situace v ČR a její projevy

Vzhledem k silné globalizaci světové ekonomiky začala krize nejprve ovlivňovat ekonomiky přímo spojené s postiženým finančním trhem a později se rozšířila i do menších rozvojových tržních ekonomik (ČT24, 2013). Dle ČSÚ (2010) Česká republika se zařazuje mezi menší a otevřené ekonomiky v rámci Evropské unie, což znamená, že její hospodářský výkon je nižší ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi. Na druhou stranu, míru otevřenosti lze zhodnotit prostřednictvím jednoduchého výpočtu: poměrem exportu zboží a služeb nebo dovozu zboží a služeb k hrubému domácímu produktu.

ČT24 (2013) tvrdí, že původně existovalo přesvědčení, že finanční potíže na vzdáleném kontinentě nemohou výrazně ovlivnit Českou republiku. Česká republika nebyla v první fázi finanční krize zasažena výrazně, převažovala poměrně stabilní finanční situace. Nicméně později zažila tři období poklesu celoročního hospodářského výkonu během krizových let 2008-2013. První útlum nastal v roce 2009, následovalo období stabilizace, ale opět v letech 2012 a 2013 došlo k významnému snížení hospodářské

ekonomiky, což je zřejmě ve grafu 1. V krátkém intervalu dvou recesí za sebou se Česká republika dostala do výrazně nižší úrovně než ekonomický vrchol na konci roku 2008. Tato recese byla bezpochyby závažnější než propad ekonomiky v letech 1997–1998, kdy došlo k poklesu ekonomiky o méně než jedno procento hrubého domácího produktu.

Graf 1 Vývoj HDP v letech 2011-2012 v ČR (v %)

Zdroj: vlastní zpracování, ČT24 (2013)

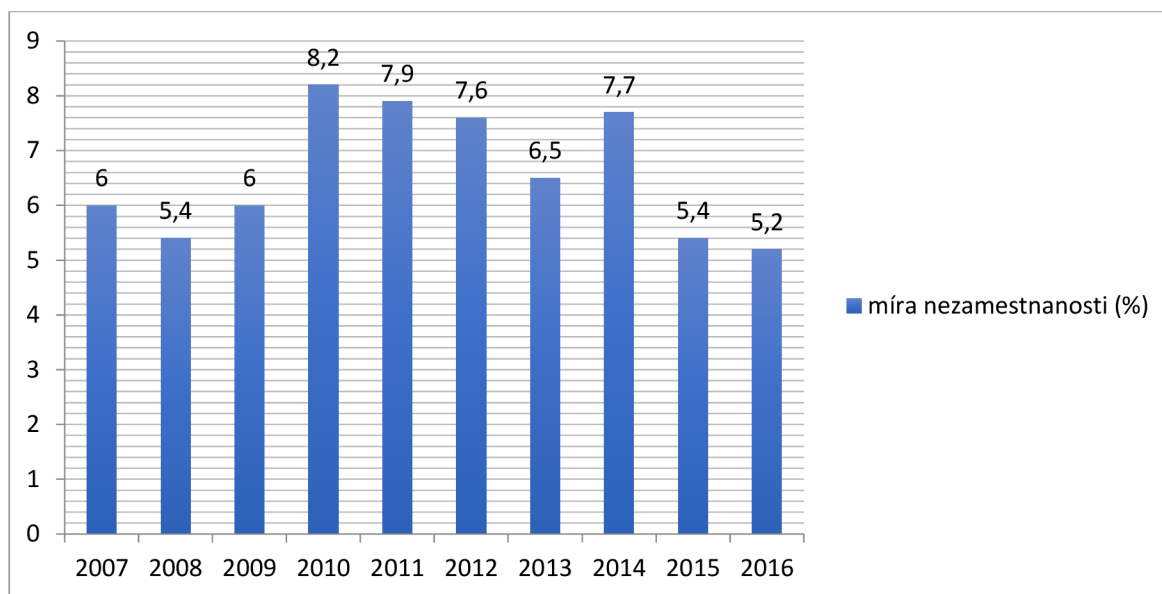
Českou republiku zasáhla recese a měla značný dopad. První dopady se projeví napětím na českém finančním trhu, kdy finanční instituce, obávající se příchodu recese, začaly ztěžovat podmínky pro poskytování nových úvěrů (ČT24, 2013).

4.2.2 Nezaměstnanost kvůli finanční krizi 2008 v ČR

V souladu s informacemi, které jsou uvedené na Kurzy.cz (2024a) ekonomická krize výrazně ovlivnila růst nezaměstnanosti v České republice. I když nezaměstnanost dlouhodobě setrvala na relativně stabilní a nízké úrovni, kvůli krizi tato situace změnila a nezaměstnanost začala nabývat vyšších hodnot. V souladu s grafem 2, který zobrazuje míru nezaměstnanosti, zvolenou jako jeden z hlavních ekonomických ukazatelů, je zřejmé, že ekonomická krize v České republice začala od roku 2008.

V následujícím grafu 2 znázorněna změna míry nezaměstnanosti v ČR, která byla způsobena vlivem finanční krize.

Graf 2 Míra nezaměstnanosti v České republice v letech 2007–2016 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování, Kurzy.cz (2024a)

V období 2008-2009 mírně stoupla míra nezaměstnanosti. V roce 2010 lze pozorovat, že nezaměstnanost dosáhla svého vrcholu a s menšími výkyvy zůstávala vysoká až do roku 2014. V roce 2015 se míra nezaměstnanosti vrátila na úroveň roku 2008 (Kurzy.cz, 2024a).

4.2.3 Reakce ČNB

Během finanční krize v roce 2008 v následujících letech Česká národní banka (2024) reagovala uvolňováním měnové politiky, snižováním úrokových sazeb a poskytováním likvidity bankám. I přes tyto snahy nedokázala zamezit poklesu ekonomiky a nárůstu nezaměstnanosti v následujícím roce, což je patrné z grafu 1. V reakci na projevující se stagnaci peněžního trhu začala od října 2008 poskytovat likviditu bankám pomocí tzv. stahovacích repo operací. Přestože banky likviditu využívaly málokdy, její existence měla psychologický účinek a přispěla ke zklidnění situace na mezibankovním trhu. Plovoucí kurz koruny byl výhodou pro Českou republiku, oslabil v reakci na krizi a pomohl ekonomice odolávat poklesu poptávky a cen. Na podzim 2012 při pokračující ekonomické stagnaci, růstu nezaměstnanosti a poklesu inflace bylo potřebné snížit měnověpolitické úrokové sazby až k tzv. technické nule. Pro zabránění hluboké deflace bylo třeba dalšího uvolnění měnové politiky, a tak v roce 2013 ČNB začala využívat kurz koruny jako dalšího nástroje měnové politiky. Oslabením kurzu se ekonomika vrátila k růstu a hrozba dlouhodobé deflace byla zabráněna. V roce 2017 ČNB ukončila kurzový

závazek po dosažení podmínek plnění inflačního cíle a vrátila se ke standardnímu nástroji měnové politiky – úrokovým sazbám.

4.3 Koronavirová krize a dopady na ekonomiku

Podle MZČR (2022) koronavirová finanční krize, nebo krize způsobená nemocí Covid-19, je současná finanční krize, se kterou se svět setkal v prosinci roku 2019 v Číně ve městě Wu-chan. I když byla finanční krize v roce 2020 do určité míry předvídatelná, skutečný impulz, který ji rozjel, očividně nepředpokládal nikdo z nás. Onemocnění začalo rychle se šířit a postupně postihlo určitým způsobem každého člověka.

Žambůrková a Mašková (2020) tvrdí, že nastalo určité dilema v rozhodování: snaha národů chránit zdraví svých občanů nebo snaha minimalizovat katastrofální dopady na ekonomiku. Počty lidí s pozitivními testy na nemoc stouply. Po vyhlášení prvních omezení byla některá podnikání omezena ve svém provozu a některá dokonce zcela uzavřena. Téměř přes noc došlo k zastavení ekonomiky, protože tok peněz poklesl. Během první vlny se projevil extrémní nedostatek ochranných pomůcek, především roušek, dezinfekce a ochranných rukavic, zdravotnický systém byl přetížen. Ekonomické dopady na začátku této vlny zasáhly nepochybně všechny sektory ekonomiky.

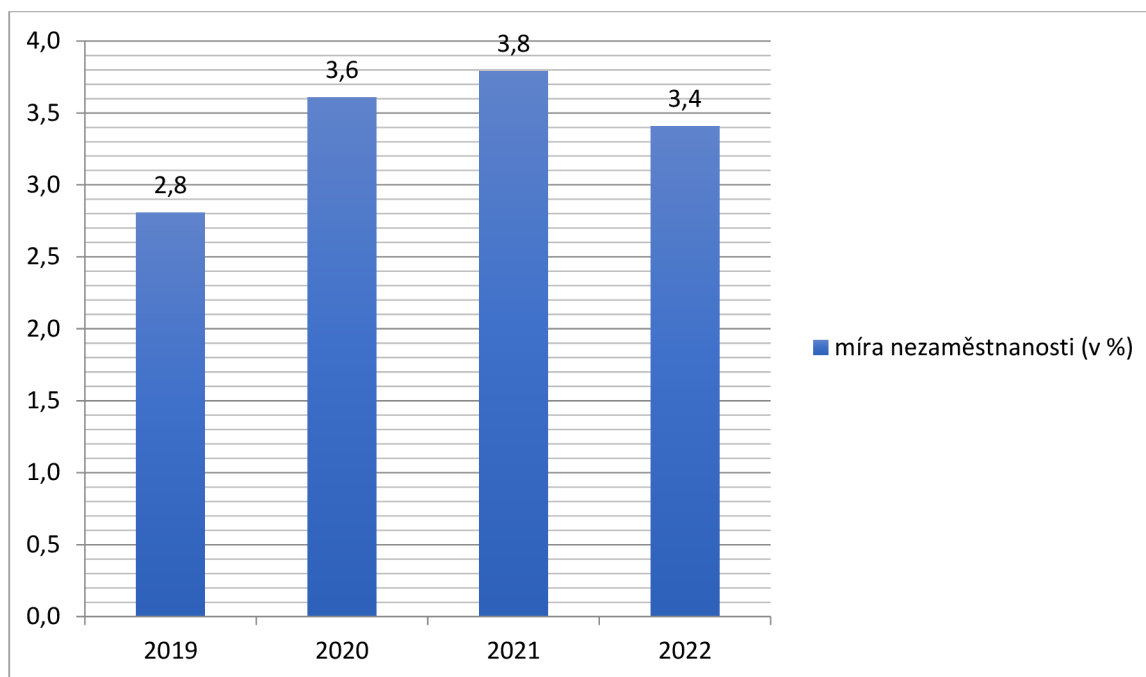
4.3.1 Krize kvůli koronaviru v ČR a její dopady

MZČR (2022) uvádí, že kromě vážných zdravotních problémů přinesla pandemie v ČR také přísnější opatření a uzavírání podniků. Zákaz provozu některých služeb vedl k dalšímu poklesu toku peněz, což vyvolalo rozsáhlejší ekonomické obtíže. Vláda reagovala zavedením kompenzačních programů pro postižené podnikatele, aby vyvážila jejich ztráty. I když tyto programy mnohým firmám pomohly pokrýt část nákladů a přežít lockdowny, státní rozpočet utrpěl značný pokles. Pro mnohé podniky se prodlužující obtíže staly neudržitelnými, což vedlo k propouštění zaměstnanců.

4.3.2 Nezaměstnanost kvůli koronavirové krize v ČR

Na základě údajů dostupných na Kurzy.cz (2024a) je patrně, že finanční krize způsobená pandemií koronaviru ovlivnila nárůst míry nezaměstnanosti. Následující graf 3 ilustruje změny v míře nezaměstnanosti v ČR v daném období.

Graf 3 Míra nezaměstnanosti v České republice v letech 2019–2022 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování, Kurzy.cz (2024a)

Nezaměstnanost podle grafu 3 je na poměrně nízkých úrovních. V letech 2019–2020 došlo k nárůstu nezaměstnanosti o 0,8 %. V následujícím roce 2021 dosáhla míra nezaměstnanosti svého vrcholu, zvýšila se o 1 % ve srovnání s rokem 2019. Následně se tendence mírně snížila, ale zůstala vyšší (ve srovnání s rokem 2019).

4.4 Mechanismus finanční stabilizace

Definice finanční stability znamená, že finanční systém účinně plní své funkce bez závažných poruch a nežádoucích dopadů na současný i budoucí vývoj ekonomiky jako celku. Zároveň se očekává, že systém bude projevovat vysokou odolnost vůči neočekávaným šokům (ČNB, 2024b).

Analýza finanční stability v České národní bance (2024b) se výrazně liší od jiných analytických činností. Na rozdíl od bankovního dohledu se zaměřuje nejen na banky, ale také na nebankovní finanční instituce, včetně investičních společností a fondů, penzijních fondů, pojišťoven, subjektů na kapitálových trzích atd. Hlavním zájmem není pouze stabilita individuálních institucí, ale především stabilita finančního sektoru jako celku. Na rozdíl od makroekonomické analýzy ČNB neklade za cíl modelovat nejpravděpodobnější vývoj ekonomiky, ale zaměřuje se na testování dopadu málo pravděpodobných, avšak možných nepříznivých scénářů, které by mohly vést k ohrožení stability celého finančního systému.

4.4.1 Fiskální politika

McEachern (2009) definuje pojem fiskální politika jako soubor opatření, jimiž se vláda snaží dosáhnout svých cílů. Používá nástroje, jako jsou daně a půjčky, platby, veřejné výdaje, s účelem ovlivňovat celkovou poptávku a hospodářský růst. Když mluvíme o fiskální politice, diskutujeme o příjmech a výdajích veřejných rozpočtů, rozpočtovém saldu a veřejném dluhu, což je v podstatě kumulace minulých rozpočtových schodků (Pavelka, 2006).

Opatření se dělí na dvě hlavní kategorie podle své povahy: dlouhodobá a jednorázová. Hamerníková a Maaytová (2010) tvrdí, že dlouhodobá opatření, známá také jako vestavěné nebo automatické stabilizátory, automaticky stabilizují ekonomiku a plní proticyklickou funkci. Příklady zahrnují progresivní zdanění příjmů a státní politiku zaměstnanosti. Naopak jednorázová, neboli diskreční opatření, podle Kubátové (2016), jsou rozhodnutí přijatá vládou a souvisejí s okamžitými změnami v daňové politice a struktuře vládních výdajů. Tyto úpravy jsou zavedeny prostřednictvím legislativních opatření, jako je schválení státního rozpočtu nebo implementace daňových opatření v době krize. Výsledky jednorázových opatření bývají však často nejisté, zejména kvůli zpoždění v jejich provedení.

Kromě faktorů, které jsou specifické pro každou ekonomiku, Eyraud, Gaspar a Poghosyan (2017) říkají, že může být fiskální politika ovlivňována pravidly stanovenými více státy. Evropská unie má pravomoci stanovit tyto normy a maximální parametry pro určité makroekonomické ukazatele ve svých členských zemích. S cílem minimalizovat negativní dopady byla v rámci EU přijata opatření na regulaci fiskální politiky.

4.4.2 Spolupráce s mezinárodními organizacemi

Podle Zavedenieura.cz (2023) eurozónu postihly vážné projevy finanční a hospodářské krize v době, kdy nebyla dostatečně připravena na účinný zásah proti ničivým dopadům této krize. Skutečná hrozba státních bankrotů s neznámými následky pro důvěryhodnost eura donutila země eurozóny k vytvoření ochranných opatření proti šířící se nestabilitě. Tato opatření nezahrnovala pouze dočasné kroky ke zmírnění akutních hrozeb, ale také trvalá opatření připravená na ochranu stability eurozóny v budoucnosti.

Zavedenieura.cz (2023) popisuje následující záchranné mechanismy:

- MTFA, Střednědobá finanční pomoc. Nástroj Střednědobé finanční pomoci vznikl s cílem poskytovat pomoc zemím EU, které měly problémy s platební bilancí. Při jeho aktivaci vydává Evropská komise dluhopisy a prostředky z

jejich prodeje půjčuje zemím, které potřebují finanční podporu. V rámci tohoto nástroje jsou uzavřeny programy s každou zemí, které stanovují reformy nezbytné k řešení jejich ekonomických obtíží. V případě, že země má problémy se splácením půjčky, zdroje na umoření dluhopisů jsou financovány z evropského rozpočtu, a členské státy EU ručí za nesplacené závazky svým dílem.

- EFSM, Evropský mechanismus finanční stabilizace. Evropský mechanismus finanční stabilizace, menší z dočasných eurovalů, byl vytvořen na tříleté období a fungoval podobně jako pomoc pro nečlenské země eurozóny s platebními problémy. Komise mohla vydávat dluhopisy jménem EU a získané finanční prostředky půjčovala zemím, které potřebovaly podporu. Splatnost dluhopisů byla kryta evropským rozpočtem, a tedy za nesplacené závazky ručily všechny členské státy EU podle svých příspěvků do evropského rozpočtu.
- EFSF, Evropský nástroj finanční stability. Větší z dočasných eurovalů, nazvaný Evropský nástroj finanční stability. Jeho hlavním cílem bylo poskytovat finanční pomoc zemím eurozóny s kapacitou závislou na garancích od členských států. Evropský nástroj finanční stability byl flexibilní při poskytování pomoci, včetně půjček pro země v krizi, intervencí na trzích s vládními dluhopisy, účasti v preventivních programech, rekapitalizaci bank a využití nástrojů s pákovým efektem. Od května 2013, kdy začal fungovat Evropský stabilizační mechanismus, Evropský nástroj finanční stability se již nepodílel na nových programech pomoci a bude likvidován po dokončení všech jeho finančních operací.
- ESM, Evropský stabilizační mechanismus. Evropský stabilizační mechanismus je mezinárodní finanční instituce s vlastním kapitálem, založenou členskými státy eurozóny. Má stejné nástroje jako Evropský nástroj finanční stability, včetně půjček zemím v programu a zásahů na trzích s vládními dluhopisy. Může také pomoci bankám při rekapitalizaci finančních institucí a poskytovat přímou pomoc po zavedení jednotného bankovního dohledu ECB. Členství v ESM není právně nezbytné pro vstup do eurozóny, ale očekává se od zemí, které chtějí přistoupit, aby sdílely odpovědnost za stabilitu eura.

5 Výsledky a diskuse

5.1 Srovnání se Slovenskem

V této části je provedeno srovnání moderních ekonomik České republiky a Slovenské republiky pomocí ekonomických ukazatelů, jako jsou: Hrubý domácí produkt (HDP), míra nezaměstnanosti a míra inflace.

5.1.1 Hrubý domácí produkt ČR a SR

Na začátku 21. století se Česko a Slovensko zařadily mezi státy nově přistupující do Evropské unie, které dosahovaly nejvyššího tempa ekonomického růstu (Spěváček, 2012).

Podle údajů World Bank (2024), v letech 2002-2007 ekonomika Slovenské republiky rostla rychleji než ekonomika České republiky. V roce 2007 úroveň DPH dosáhly svého vrcholu, přičemž ve Slovensku 10,8 % a v České republice 5,6 %. V letech 2008-2009 došlo k poklesu: Slovensko zaznamenalo -5,5 % a Česko -4,7 %, což bylo důsledkem finanční krize z roku 2008. Následně se situace stabilizovala, hospodářská ekonomika Slovenska zůstala na vyšší úrovni než ekonomika Česka. Další pokles ekonomiky nastal v letech 2012-2013, kdy Česká republika dosáhla hodnoty HDP -0,8 % a Slovensko 0,6 %. Poprvé po krizi překročilo procento HDP Česka procento HDP Slovenska v roce 2015. Pak vznikla další výkyv dolů v důsledku krize způsobené pandemií Covid-19, hrubý domácí produkt České republiky se změnil na -5,5 % a Slovenské republiky na -3,4 %. V roce 2021 dosáhly HDP obou zemí poměrně podobné úrovně: ve Slovenské republice 3 % a v České republice 3,5 %.

5.1.2 Míra nezaměstnanosti ČR a SR

Podle informací uvedených na Trading Economics (2024a) lze usoudit, že mezi mírou nezaměstnanosti v Česku a na Slovensku je téměř dvojnásobný rozdíl po celé období sledování: na Slovensku je vyšší, zatímco v Česku nižší. Je zřejmé, že trend vývoje míry nezaměstnanosti je téměř identický s trendem vývoje HDP. Důvodem tohoto jevu je vliv finanční krize. Od začátku roku 2000 postupně klesala míra nezaměstnanosti v obou zemích až do roku 2008, kdy začala hypoteční krize. V důsledku této krize míra nezaměstnanosti postupně stoupla a dosáhla 8 % v České republice a 14,7 % na Slovensku v letech 2008-2013. V letech 2013-2020 se míra nezaměstnanosti snížila na 2,6 % v ČR a 4,9 % na Slovensku. V letech 2020-2021 opět stoupla na 4,1 % v Česku a 8 % na Slovensku. Příčinou vztahu mezi poklesem míry nezaměstnanosti a finančními krizemi je

snížení zahraniční a domácí poptávky, což vede k snížení příjmů firem a následnému propouštění zaměstnanců.

5.1.3 Míra inflace ČR a SR

Inflace je snížení kupní síly vůči tomu, co spotřebitel kupuje: služby nebo zboží (ČNB, 2024c).

Hlavním cílem České národní banky podle údajů z ČNB (2024d) je udržení cenové stability, a proto přešla na režim cílení inflace a stanovila přesně určené cílové pásmo pro míru inflace. V letech 2002-2005 bylo toto pásmo stanoveno na 3 až 5 %. Od roku 2005 se předpokládaná cenová stabilita pohybuje v rozmezí 2-4 %, a od roku 2010 byl inflační cíl snížen na 2 % s pásmem +/- 1 %.

Podle údajů zveřejněných Národní bankou Slovenska (2024) došlo na Slovensku v roce 2000 ke změně regulace peněžního systému, kdy banka přešla na režim implicitního inflačního cílování a stanovila si za cíl dosáhnout celkové inflace do roku 2004 ve výši 2 %. V roce 2005 pak NBS přešla na režim inflačního cílení, kdy byla stanovena cílová hodnota meziroční inflace na 2,5 %. Od roku 2009, kdy se Slovensko stalo členem EU, se NBS snaží udržet míru inflace na úrovni 2 %.

Podle dat zveřejněných na Trading Economics (2024b) byly největší výkyvy míry inflace v České republice zaznamenány v letech 2007 (4,5 %) a 2022 (7 %), zatímco na Slovensku v letech 2003 (9,8 %), 2008 (5,4 %) a 2022 (15,2 %). Centrální banka by měla vždy dodržovat stanovený inflační cíl, což naznačuje, že tyto odchylky nastaly v důsledku mimořádných situací, jako byla globální finanční krize a celosvětová pandemie Covid-19.

6 Závěr

Bakalářská práce se soustředila na zkoumání téma veřejného sektoru v moderní ekonomice. Práce se zaměřila na charakterizaci roli veřejného sektoru s důrazem na Českou republiku a zhodnocení dopadů dvou významných krizí: finanční krize v letech 2008-2015 a finanční krize kvůli Koronavirové pandemii v letech 2020-2022.

Veřejný sektor lze definovat z různých pohledů, včetně systémového, správního, institucionálního, vlastnického, rozhodovacího a finančního. Měří se především podílem veřejných výdajů na hrubém domácím produktu, s rozdíly v zemích EU spojenými s přístupy k sociální a přerozdělovací politice. Ve veřejném sektoru jsou aktéři rozděleni na individuální a skupinové. Jejich role a činnosti jsou upraveny zákony, které se v České republice týkají ministerstev, krajů a obcí.

Veřejný sektor hraje důležitou roli v moderní společnosti a ekonomice z několika hledisek. Je politickou organizací, která organizuje život na určitém území a poskytuje ochranu, právo, pořádek a infrastrukturu. Jeho organizace a vedení ovlivňují kvalitu vládního řízení, politiku a životní podmínky občanů. Veřejný sektor je také zásadní politický aktér s demokraticky zvoleným vedením a multifunkční strukturou, která kombinuje různé formy vládnutí. Diskuze o vlivu velikosti veřejného sektoru na ekonomický růst zahrnuje různé perspektivy a empirické studie, které zkoumají negativní i pozitivní aspekty této problematiky v závislosti na sledované zemi a použité metodologii.

Česká republika i ostatní země EU čelily tlaku na zvýšení veřejných výdajů v důsledku pandemie Covid-19 a konfliktu na Ukrajině, což připomíná situaci po krizi v roce 2008 a následném zadlužení, což mělo vliv na veřejné finance a schopnost veřejného sektoru přispívat k ekonomickému růstu.

Rozpočtová soustava zahrnuje veřejné rozpočty a mimorozpočtové fondy, které ovlivňují přerozdělování hrubého domácího produktu prostřednictvím daní a transferů. Fiskální decentralizace v České republice přesouvá pravomoci a zdroje od státu k obcím, což mění strukturu a správu rozpočtu na různých úrovních. Udržitelný a vyrovnaný rozpočet je klíčový pro financování běžných i kapitálových výdajů, vyžaduje průběžné posuzování účinnosti fiskální politiky a správy daní.

Česká národní banka definuje finanční stabilitu jako účinné plnění funkcí finančního systému bez závažných poruch, s vysokou odolností vůči neočekávaným šokům, což zahrnuje nejen banky, ale i nebankovní finanční instituce. Zájem je především

o stabilitu celého finančního sektoru, a nikoli jen o jednotlivé instituce, přičemž se zaměřuje na testování možných nepříznivých scénářů ohrožujících stabilitu systému.

Fiskální politika je soubor opatření, který vláda používá prostřednictvím daní, půjček, platů a veřejných výdajů k ovlivňování hospodářské aktivity. Tato politika se dělí na dlouhodobá opatření, jako jsou vestavěné stabilizátory, a jednorázová, která jsou diskreční a reagují na okamžité změny v hospodářství.

Ekonomická krize v roce 2008 začala ve Spojených státech jako hypoteční krize a dosáhla vrcholu 15. září téhož roku s krachem investiční banky Lehman Brothers. Tato krize byla důsledkem nadměrného zadlužení, podpory nízkých úrokových sazeb a nedostatečné regulace finančního systému, což vedlo k celosvětové finanční a ekonomické krizi.

Finanční krize postihla Českou republiku především prostřednictvím recese, která vyvolala tři období poklesu hospodářského výkonu. Přestože Česká republika nebyla na počátku krize tak výrazně postižena, recese způsobila napětí na finančním trhu, kde instituce ztěžovaly podmínky pro poskytování úvěrů v obavách z recese. Krizová situace měla významný dopad na ekonomiku země a její finanční sektor.

Koronavirová finanční krize se rozšířila po celém světě, což vedlo k extrémnímu poklesu ekonomiky. Nastalo dilema mezi ochranou zdraví občanů a minimalizací ekonomických dopadů, což vedlo k omezení podnikání a uzavření některých provozů. První vlna krize způsobila extrémní nedostatek ochranných pomůcek a přetížení zdravotnického systému, což mělo vliv na všechny sektory ekonomiky.

Krize kvůli nemoci Covid-19 v České republice vedla k přísným opatřením a uzavírání podniků, což způsobilo další pokles ekonomiky kvůli nedostatku toku peněz. Vláda zavedla kompenzační programy pro postižené podnikatele, ale i přes tyto opatření státní rozpočet utrpěl značný pokles, což vedlo k propouštění zaměstnanců, což pravděpodobně ovlivnilo nárůst míry nezaměstnanosti v České republice.

Při srovnání obou krizí je patrné, že koronavirová krize byla lépe zvládnuta v porovnání s krizí v roce 2008. Důvodem této rychlejší reakce byly získané zkušenosti a poučení z předchozích událostí. Díky poznatkům z finanční krize 2008 měly vlády a úřady již jasnější představu o tom, jak reagovat a jaká opatření přijmout v období mimořádných událostí. Kromě toho byly implementovány nové mechanismy a strategie, které umožnily rychlejší a efektivnější zásahy, což přispělo k rychlejší stabilizaci situace. Důsledná příprava a plánování umožnily úřadům reagovat okamžitě a přijmout veškerá nezbytná

opatření, jako například omezení pohybu osob, zavedení hygienických opatření či podpora ekonomiky prostřednictvím pomocných programů. Tyto opatření měla za následek rychlejší obnovu a stabilizaci ekonomiky a společnosti jako celku, což přispělo k minimalizaci negativních dopadů pandemie a urychlilo cestu k obnovení normálního stavu a obnově ekonomiky.

Eurozónu zasáhla finanční a hospodářská krize, což vedlo k vytvoření ochranných opatření, která měla za cíl stabilizovat ekonomiku. Tyto mechanismy poskytovaly finanční pomoc zemím s platebními problémy a byly kryty z evropského rozpočtu, přičemž členské státy EU ručily za nesplacené závazky. Eurozóna byla donucena přijmout tato opatření. V části výsledky a diskuze pomocí grafické metody bylo provedeno srovnání základních ekonomických ukazatelů ekonomik České republiky a Slovenské republiky v letech 2021-2023. Bylo analyzováno, jak tyto ekonomiky reagují na obtížné situace, a zjistilo se, že Slovensko je ve srovnání s Českou republikou v poměrně horší ekonomické pozici kvůli destabilizaci eura a nebezpečné situaci, která hrozila státním bankrotům.

7 Seznam použitých zdrojů

ABU-EIDEH, O., 2015. *Causality between public expenditure and GDP growth in Palestine: An econometric analysis of Wagner's Law*. *Journal of Economics and Sustainable Development*. ISSN 2222-2855.

AFONSO, A., FURCERI, D., 2010. *Government size, composition, volatility and economic growth*. *European Journal of Political Economy*. DOI: 10.1016/j.ejpoleco.2010.02.002

BAŽANTOVÁ, I., 2010. *Ekonomie regulace: lekce z globální finanční krize*. 1. vyd. Praha: Vladimír Lelek. ISBN 978-80-904837-0-5.

BERGH, A., KERLSSON, M., 2009. *Government Size and Growth: Accounting for Economic Freedom and Globalization*. *Public Choice*. DOI: 10.1007/s11127-009-9484-1

Česká Národní Banka, 2024a. *Reakce měnové politiky na dopady světové finanční a ekonomické krize*. [online]. [cit. 1. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/7_cilovani_inflace/3_reakce_menove_politiky_na_dopady_svetove_financni_a_hospodarske_krize/

Česká Národní Banka, 2024b. *Finanční stabilita*. [online]. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/financni-stabilita/>

Česká Národní Banka, 2024c. *Inflačních cíl ČNB*. [online]. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/inflacni-cil/>

Česká Národní Banka, 2024d. *Historie inflačních cílů ČNB*. [online]. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/inflacni-cil/historie-inflacnich-cilu-cnb/>

Český statistický úřad, 2010. *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky*. [online]. [cit. 29. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/dopady-svetove-financni-a-hospodarske-krize-na-ekonomiku-ceske-republiky-n-rlar44vims>

ČT24, 2013. *Česko zažívá nejhorší recesi v historii*. [online]. [cit. 28. 2. 2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1112232-cesko-zaziva-nejhorsirecesi-v-historii>

D'AGOSTINO, G., DUNNE, J., PIERONI, L., 2016. *Government Spending, Corruption and Economic Growth*. *World Development*. DOI: 10.1016/j.worlddev.2016.03.011

- EBAIDALLA, E., 2013. *Causality between government expenditure and national income: Evidence from Sudan*. *Journal of Economic Cooperation and Development*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283504103_Causality_between_Government_Expenditure_and_National_Income_Evidence_from_Sudan
- EYRAUD, L., GASPARD V., POGHOSYAN T., 2017. *Fiscal Politics in the Euro Area*. In: GASPARD, V., GUPTA S., MULAS-GRANADOS C., (ed.). *Fiscal Politics*. Washington, DC.: International Monetary Fund. ISBN 978-1-47558-956-6.
- FOSTER J. a MAGDOFF F., 2009. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Praha: Grimmer. ISBN 978-80-902831-1-4.
- GURDAL FOSTER, T., AYDIN, M., INAL, V., 2021. *The relationship between tax revenue, government expenditure, and economic growth in G7 countries: new evidence from time and frequency domain approaches*. *Economic Change and Restructuring*. DOI: 10.1007/s10644-020-09280-x
- HAMERNÍKOVÁ, B., MAAYTOVÁ, A., 2007. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-301-0.
- HAMERNÍKOVÁ, B., MAAYTOVÁ, A. et al, 2010. *Veřejné finance*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN: 978-80-7357-497-0.
- CHRISTENSEN, T. a kol., 2020. *Organization Theory and the Public Sector: Instrument, Culture and Myth*. London: Routledge. ISBN 978-1-0000-3995-5.
- KUBÁTOVÁ, K., 2016. *Fiskální a monetární politika po velké recesi*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-605-7.
- KURZY.cz, 2024a. *Nezaměstnanost v ČR, vývoj, rok 2024*. [online]. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/?G=4&A=2&page=5>
- MAAYTOVÁ, A. a kol., 2015. *Veřejné finance: v teorii a praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5561-8.
- McEACHERN, W.A., 2009. *Makroekonomics: A Contemporary Introduction*. 8th ed. Mason: Cengage Learning. ISBN 0-324-58190-4.
- MZČR, 2024. *Onemocnění aktuálně. COVID-19: Přehled aktuální situace v ČR*. [online]. [cit. 1. 3. 2024]. Dostupné z: <https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>

Národní banka Slovenska, 2024. *Implicitné inflačné ciele*. [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://nbs.sk/menova-politika/historia-menovej-politiky-nbs/2000-2004-implicitne-inflacne-cielenie/>

NEWTON College, a.s., 2009. *Zvládání finančních krizí: evropský a americký model: souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře realizovaného v rámci projektu Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace*. Praha: Vzdělávací středisko na podporu demokracie. ISBN 978-80-904281-2-6.

OCHRANA, F. a kol., 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3228-2.

PARKINSON, D., 2023. *Public-sector strike may have economic implications beyond its near-term impact: Bank of Montreal's chief economist says labour action 'could potentially clip GDP by 1 per cent,' depending on how long it lasts*. *The Globe and Mail*. Dostupné z: <https://www.proquest.com/newspapers/public-sector-strike-may-have-economic/docview/2804828609/se-2>

PAVELKA, T., 2006. *Makroekonomie: Základní kurz*. 1. vyd. Praha: VŠEM. ISBN 80-86730-02-6.

PEKOVÁ, J., 2008. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 9788073573584.

PEKOVÁ, J., Marek J., TOTH P., 2019. *Veřejný sektor – teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7598-209-4.

SELVANATHAN, E., SELVANATHAN, S., JAYASINGHE, M., 2021. *Revisiting Wagner's and Keynesian's propositions and the relationship between sectoral government expenditure and economic growth*. *Economic Analysis and Policy*. DOI: 10.1016/j.eap.2021.05.005

SØRENSEN, E. a TORFING J., 2012. *Introduction: Collaborative Innovation in the Public Sector*. *The Innovation Journal*. Dostupné z: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/introduction-collaborative-innovation-public/docview/1362242870/se-2>

TABAN, S., 2010. *An examination of the government spending and economic growth nexus for Turkey using the bound test approach*. *International Research Journal of Finance and Economics*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/289688713_An_examination_of_the_government_spending_and_economic_growth_nexus_for_turkey_using_the_bound_test_approach

TABAN, S., 2010. *An examination of the government spending and economic growth nexus for Turkey using the bound test approach. International Research Journal of Finance and Economics.* DOI: 10.1080/12265080902903266

THABANE, K., LEBINA, S., 2016. *Economic growth and government spending nexus: Empirical evidence from Lesotho. African Journal of Economic Review.* DOI: 10.22004/ag.econ.264386

TKACOVA, A. a kol., 2023. *The size of government and economic growth in EU countries. Administratie Si Management Public.* DOI: <https://doi.org/10.24818/amp/2023.40-01>

Trading Economics, 2024a. *Czech Republic Unemployment Rate. Compare to Slovakia Unemployment Rate.* [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/unemployment-rate#>

Trading Economics, 2024b. *Czech Republic Financial Market Inflation Expectations. Compare to Slovakia Inflation Rate.* [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/inflation-expectations#>

Webový portál Gymnázia Milevsko, 2024. *Rozpočtová soustava.* [online]. [cit. 28. 2. 2024]. Dostupné z: http://www.gymnazium1.milevsko.cz/dokumenty/ekf2/sr/statni_rozp.html

World Bank, 2024. *GDP growth rate.* [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://datacommons.org/place/country/SVK?category=Economics>

WU, S., TANG, J., LIN, E., 2010. *The impact of government expenditure on economic growth: How sensitive to the level of development? Journal of Policy Modeling.* DOI: 10.1016/j.jpolmod.2010.05.011

Zavedení eura.cz, 2024. *Záchranné mechanismy.* [online]. [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/zachranne-mechanismy>

ZIMČÍK, P., 2016. *Velikost veřejného sektoru a ekonomický růst. Politická ekonomie.* DOI: 10.18267/j.polek.1080

ŽAMBŮRKOVÁ, A., MAŠKOVÁ, K., 2020. *Jaké jsou ekonomické dopady pandemie COVID-19.* [online]. [cit. 4. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.slu.cz/file/cul/e90bc41b-dc9c-478a-ba10-d4e4762dd0af>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 Rozpočtová soustava České republiky	18

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 Definice veřejného sektoru	12

8.3 Seznam grafů

Graf 1 Vývoj HDP v letech 2011-2012 v ČR (v %)	21
Graf 2 Míra nezaměstnanosti v České republice v letech 2007–2016 (v %)	22
Graf 3 Míra nezaměstnanosti v České republice v letech 2019–2022 (v %)	24

8.4 Seznam použitých zkratk

ČR Česká republika

ČNB Česká národní banka

ČSÚ Český statistický úřad

EU Evropská unie

EFSF Evropský nástroj finanční stability

EFSM Evropský mechanismus finanční stabilizace

ESM Evropský stabilizační mechanismus

G7 skupina sedmi nejvyspělejších ekonomik světa (the group of seven)

HDP Hrubý domácí produkt

SR Slovenská republika

MTFA Střednědobá finanční pomoc

MZČR Ministerstvo zdravotnictví České republiky

NATO Organizace Severoatlantické smlouvy (North Atlantic Treaty Organization)

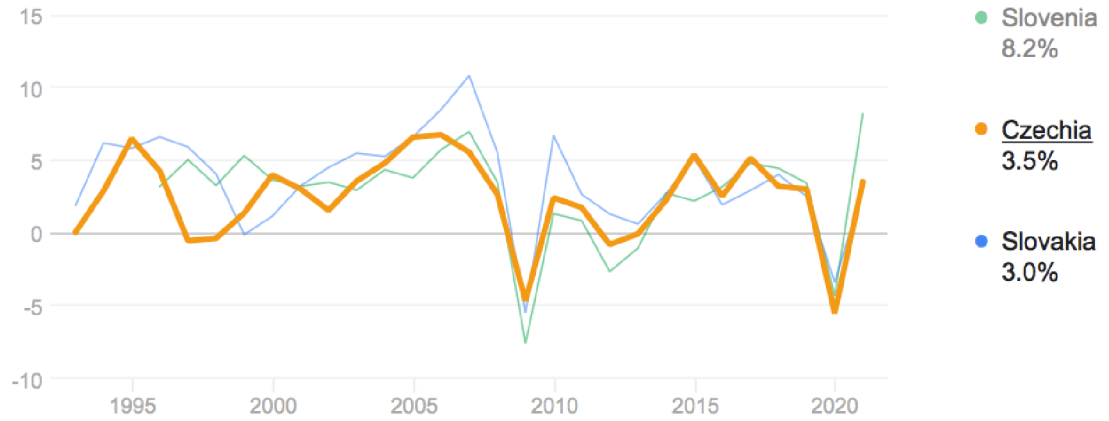
NBS Národní banka Slovenska

OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN Organizace spojených národů

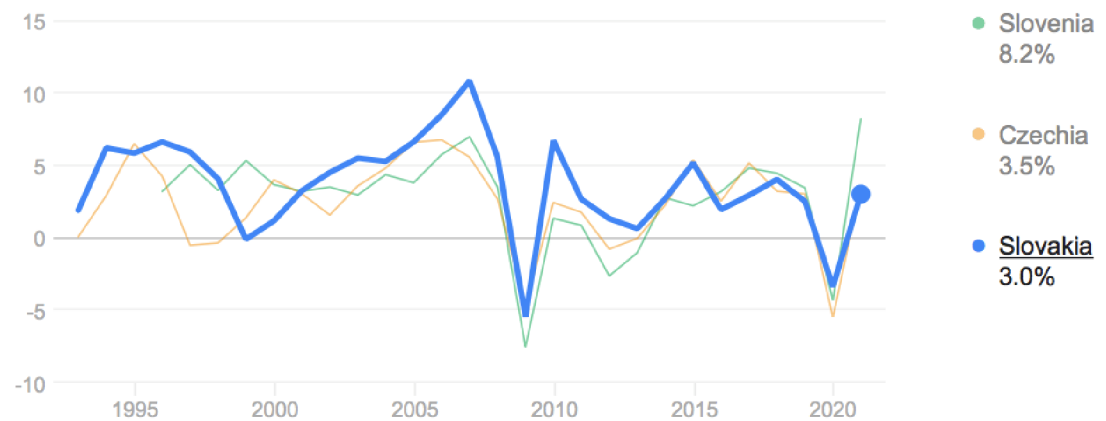
Přílohy

Příloha A HDP ČR v letech 1990-2021 (v %)

Zdroj: World Bank (2024)

Příloha B HDP SR v letech 1990-2021 (v %)

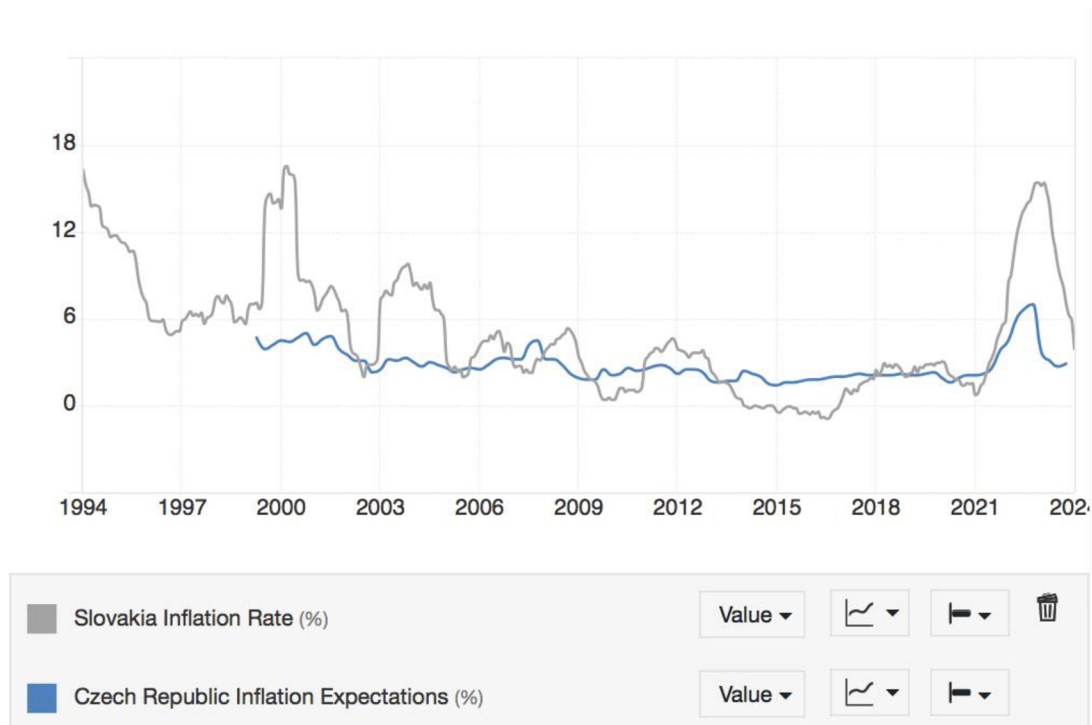
Zdroj: World Bank (2024)

Příloha C Míra nezaměstnanosti ČR a SR v letech 1990-2024 (v %)

Zdroj: Trading economics (2024a)

Příloha D Míra inflace v ČR a SR v letech 1994-2024 (v %)

Zdroj: Trading economics (2024b)